

Een aanvulling op het artikel over het Leeuwarder stadswapen van Bernhard van Haersma Buma in *Leoardia* nummer 39.

Het stadswapen van Leeuwarden is inderdaad niet zo uniek als een wapen eigenlijk zou moeten zijn. Nu is dat natuurlijk ook niet zo verwonderlijk als je bedenkt dat de leeuw al eeuwenlang een populair totem- en wapendier is. Er zijn daarom dan ook legio wapens met leeuwen te vinden in diverse uitvoeringen, kleuren en aantallen, en soms met een voorwerp in de klauwen (Leeuwarden, Friesland, Nederland, Engeland, Noorwegen etc. etc.).

In de periode dat Leeuwarden zijn wapen door de Hoge Raad van Adel bevestigd kreeg (1818), werden nog eens 8 gemeenten met hetzelfde wapen bevestigd en in 1870 kwam daar ook nog eens het wapen voor het Groningse Finsterwolde bij. De Raad legde de wapens vast zoals ze door de betreffende gemeenten werden aangeleverd, soms slechts met summiere toelichtingen en twijfelachtige afbeeldingen.¹ Het Leeuwarder wapen kreeg als enige in de serie een leeuw met een naar binnen gekrulde staart. Dat dit misschien toch niet geheel onterecht was valt hieronder te lezen.

Een afbeelding van een leeuw met een naar binnen gekrulde staart kan op een hoge ouderdom van het wapen duiden. De oudst bekende afbeelding van een dergelijke uitvoering komt voor op het zogenaamde schild van Seedorf, dat van eind 12de, begin 13de eeuw dateert.

In de wapenboeken die in de loop van de daarop volgende eeuwen zijn ontstaan, wordt het overgrote deel van de leeuwen steeds afgebeeld met een naar binnen gekrulde staart. Mooie voorbeelden daarvan zijn te vinden in de *Manesse Codex* (ca. 1300) en de wapenboeken van Claes Heynenzoon, eerst als heraut Gelre (eind 14de, begin 15de eeuw), later Beieren (begin 15de eeuw).

Ook andere oude bronnen zoals zegels geven hetzelfde beeld, zoals op exemplaren uit de 12de en 13de eeuw van onder andere Willem I, graaf van Holland, en Hendrik I, hertog van (o.a.) Lotharingen.

Schild van Seedorf

De wapens van de graven van Gelre en van Gulik in het wapenboek Beieren

Nadat de noodzaak van de heraldiek als belangrijk herkenningmiddel steeds minder werd, werden in de loop van de jaren ook de regels minder streng toegepast.

Als je de in het toenmalige Europa voorkomende wapens met leeuwen bekijkt, dan zie je door de eeuwen heen overall min of meer dezelfde ontwikkeling qua vormgeving van de staart. Na verloop van tijd komt hij dus zowel naar binnen als naar buiten gekruld voor. De naar buiten gekrulde staart krijgt op een bepaald moment steeds meer de overhand, waardoor dit een soort standaard werd.

Een van de weinige leeuwen die consequent met een naar binnen gekrulde staart werd en wordt afgebeeld is die in het wapen van Noorwegen, waarvan de geschiedenis teruggaat tot in ieder geval de 13de eeuw (wapen zegel Håkon V Magnusson)

¹ Zie ook: *Gemeentewapens in Nederland*, VNG-Uitgeverij, 's Gravenhage, 1989; "Inleiding" door Mr J.H. Keuzenkamp.

Zegel Håkon V Magnusson

Wapen van Noorwegen

De tot nu toe oudst gevonden bronnen voor het wapen van Leeuwarden zijn de munten welke door de stad werden geslagen in ieder geval in de periode 1472 – 1493. Hierop wordt de leeuw met een naar binnen gekrulde staart afgebeeld. Dat is ook het geval bij de zegels (onder andere het secreetzegel) die uit diezelfde periode stammen en waarvan het tot nu toe oudst bekende exemplaar van 1490 dateert. Ook hier een leeuw met naar binnen gekrulde staart, overeenkomstig de toen heersende “mode”. Pas in de loop van de 2^e helft van de 16de eeuw wordt de naar buiten gekrulde staart meer en meer toegepast en zal deze ook hier de overhand krijgen, zoals uit het artikel van de heer Van Haersma Buma duidelijk naar voren komt.

Aftekening van een Leeuwarder munt uit 1487

Aftekening van het secreetzegel van 1490

Detail van het zegel uit 1492

Zegel uit 1531

De stijl van uitvoering van heraldische wapens is evenals elke kunstvorm onderhevig aan de “mode”, afhankelijk van de heersende stijlperiode. Dit betrof niet alleen de vorm van het wapenschild, maar ook de uitvoering van de wapenfiguren en in het geval van familiewapens ook de vormgeving van het helmkleed. Dat er ruimte blijft voor verschillende uitvoeringen van de staart (en de leeuw) ligt ook in het feit dat deze niet expliciet wordt beschreven in de wapenbeschrijving, die wordt vastgelegd bij Koninklijk Besluit. Een beschrijving als “een gouden klimmende leeuw in blauw” laat de kunstenaar vrij in zijn uitvoering.

Dat de regels in de middeleeuwen strikter werden toegepast is mooi te zien aan het wapen in het zegel van Jämtland (Zweden) dat door de koning van Noorwegen in 1274 werd verleend. In het zegel werd het wapen van Noorwegen afgebeeld, met ter onderscheiding de staart naar buitengekruld (!). Daarnaast kreeg het wapen nog een zoom.

Zegel Håkon V Noorwegen

Zegel Jämtland 1274

Naar aanleiding van de herdenking “Leeuwarden 700 jaar stad” in 1985 heeft de Fryske Rie foar Heraldyk toen een voorstel tot een wapenverbetering bij het gemeentebestuur ingediend.

Deze verbetering hield in dat er schildhouders en de juiste kroon aan het wapen werden toegevoegd, en het voorstel om vast te laten leggen dat de staart naar binnen wordt gekruld, ter onderscheiding van de overige identieke leeuwwapens.

Helaas is daar, ondanks de niet onwelwillende houding van het toenmalige gemeentebestuur, niets mee gedaan. Het enige unieke van het Leeuwarder stadswapen is nu dan ook dat dit het enige wapen van een provinciehoofdstad is zonder schildhouders.

(zie voor de afbeelding van de voorgestelde verbetering de site van het HCL “wapen, vlag en naam”
<http://www.historischcentrumleeuwarden.nl/stad/stadsgeschiedenis/wapen-vlag-en-naam>)

Rudolf J. Broersma, tekenaar Fryske Rie foar Heraldyk en vrijwilliger bij het HCL.

Afbeeldingen:

Schild Seedorf: scan van foto (Zurich S.L.) in boek *Heraldiek Bronnen, symbolen en betekenis* van Otfried Neubecker, Elsevier, Amsterdam-Brussel, 1977.

Verder o.a. ook op <http://www.furor-normannicus.de/ger/info/armor3.html>

Wapens uit het wapenboek Beieren: http://www.kb.nl/bladerboek/wapenboek/browse/page_004r.xml

“Noorse afbeeldingen”: div. websites vaak zonder bronvermeldingen. O.a.:

zegel Jämtland: <http://www.twcenter.net/forums/showthread.php?t=399715>

zegels Hakon V Noorwegen: http://en.wikipedia.org/wiki/House_of_Sverre

idem: <http://american-rattlesnake.org/2011/07/ behold-our-future/>

wapen Noorwegen: <http://sonsofnorway-lovenlodge29.webs.com/whoweare.htm>

Munt 1487 aftekening: De Vrije Fries

Zegel 1490 aftekening: HCL

Zegels 1492, 1531: HCL